

YAYIN TANITIMI I / BOOK REVIEW I

“MEDENİYETLER ARASI ETKİLEŞİM TEORİSİ” ADLI KİTAP ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (PROF. DR. PENG SHU ZHI)

Sait ŞAHİN*

Künye: Peng Shu zhi, (2002), *Medeniyetler Arası Etkileşim, Çin Halk Cumhuriyeti, Shaanxi Eyaleti Halk Matbaası, ISBN: 7-224-06106-9 / K103 Birinci Baskı.*

Kitap Yazarının Biyografisi

Çinli Prof. Dr. Peng Shu Zhi (彭树智): 10 Ekim 1931’de Shaanxi eyaletinin Jing Yang ilçesinde doğmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti Shaanxi eyaletinin en büyük şehri olan Xi’an (西安) Şehrinde bulunan (西北大学中东研究所) “Northwest Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Merkezi”de uzun yıllar kurucu başkanlığını ve öğretim üyeliği görevini üstlenmiştir. 91 yaşındaki profesör emekli olmasına rağmen günümüzde başkent Pekin’de Ortadoğu ile ilgili önemli akademik toplantılara öncülük yapmaktadır. Shaanxi (陕西) eyaletinde ilk sosyal bilimler alanında “bilim insanı” unvanını kazanmıştır. Başlıca eserleri: Asya tarihi, Arap tarihi, Afrika tarihi, Türk tarihi, Ortadoğu tarihi, Dünya tarihi ve medeniyetler arası etkileşim adlı kitaplardır. Çin’de Ortadoğu konuları üzerine yapmış olduğu araştırmalarla ün kazanmıştır. 1995 yılında Çin Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Bakanlığı tarafından “beşeri ve sosyal bilimler” dalında ikincilik

* Research Assistant, Northwest University Institute of Middle East Studies in the People’s Republic of China, E-mail: saitsahin@gau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4115-7461.

ödülüne layık görülmüştür. 1989 yılında yayınlanan “dünya tarihi” adlı kitabı Shaanxi eyaletinin “en iyi eğitim kitabı” ödülünü kazanmıştır. Aynı yıl Çin’de lisans ve lisansüstü eğitim ders kitabı olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2002 yılında kaleme aldığı “medeniyetler arası etkileşim teorisi” adlı kitabı yurt içi ve yurtdışında bilinen başarılı bir akademik çalışma olarak kabul görmüştür. Şahsına 2005 yılında Çin Milli Eğitim Bakanlığınca “en iyi öğretmen” ödülü verilmiştir.

Giriş

“Medeniyetler arası etkileşim teorisi” adlı kitap 2002 yılında Shaanxi eyaleti halk matbaası tarafından yayınlanmıştır. Kitap kapağı kalın ve kırmızı renkte dünya üzerinde dört kelebek resmi kullanılarak barışı ve huzuru vurgulayan kitap kapağı tercih edilmiştir. 2002 yılının ocak ayında ilk basımı gerçekleşen kitap 46 Yuan’den satışa çıkmıştır. Bu kitap ilerleyen süreçte elektronik ortamda farklı formatlarda satışa sunulmuştur. Kitap hakkında yazar 1986 yılından itibaren bu konular üzerine derin araştırmalar yaptığını aktarmaktadır. 15 yıl süren araştırmalar sonucu bu kitabın kaleme alınmış olması bu eseri oldukça önemli kılmaktadır. Prof. Batı ve Çin medeniyeti arasındaki farklılıkları ele alarak karşılaştırma yapmış, zayıf ve güçlü yönleri tespit ederek topluma ve devlete olan etkileri araştırılmıştır. “medeniyetler arası etkileşim teorisi” adlı kitap toplamda 637 sayfadan oluşmaktadır. Bütün konuları ayrı ayrı akademik konferans bildirisi gibi farklı makale başlıklarında toplanmıştır.

Kitabın giriş bölümünde insanlık ve var oluş gibi konular basitçe ele alınmıştır. İletişimin insanlık tarihindeki önemini, Batı ve Çin felsefi konularını örneklendirme - özleştirme yöntemi kullanılarak temel teorileri anlaşılabilir bir dille okurlarıyla paylaşılmıştır. Prof. Peng Shu Zhi’e göre iletişim ve üretim ilişkisinin temel pratiği “düşünmektir”. Düşünme eylemi bizleri felsefi olarak iletişim sorununa sonra da iletişimin medeniyetler arası etkileşimi konularını sorgulamamıza neden olmaktadır. 15 yıllık üniversite eğitim hayatımda iletişim konusu üzerine birçok düşünceler hâsıl oldu derslerimde bu konuları öğrencilerimle sürekli paylaştım. 2001 yılında medeniyet ve iletişim üzerine ilk makalemi yayınladım. Beni bu alana gönen diren asıl çalışma “tarihsel kuramlar” üzerine yapmış olduğum çalışmaydı. 20. yüz başlarında ünlü tarihçi Clausewitz’in savaş üzerine tartışma adlı eserinde “iletişim düşünmenin bir başlangıcı” olarak kabul edilmektedir. Marx ve Engels’in Alman ideolojisinde

iletişimin rolü “düşünmenin devamı” olduğunu vurgulamaktadır. İngiliz tarihçi Toynbee “tarihsel çalışmalar” adlı eserinde tarihi analiz birimi olarak “medeniyeti” kullanmış ve dünya tarihinde iki veya daha fazla medeniyetin oluşumunu, yükselişini, batışını bu yöntemlerle incelemiştir. Amerikalı tarihçi Stavrianosi, medeniyeti “genel dünya tarihi” adlı eserinde “insanlık tarihi ve uygarlığın merkezi” olarak değerlendirmiştir. Bu eseri oldukça değerli kılan diğer görüş ise şu şekildedir: “küresel birlik içinde farklı medeniyetler arasındaki etkileşimi ve hareketi keşfetmek: dünyadaki genel gelişimi ve tarihi keşfetmek” anlamına geldiğini vurgulamasıdır.

Yazara göre; “iletişim olmadan medeniyet barbarlaşır, medeniyetler arası iletişim toplumların gelişmesinde itici bir güce sahiptir”. Bu konuları sadece felsefi olarak düşünmek doğru değildir. İletişim ve medeniyet doğrudan tarih konularıyla oldukça bağlantılıdır. Çünkü bilim farklı kanallardan desteklenmezse ayakta duramaz onu birçok bilim dalı doğrudan alakadar etmektedir. Toybee ve diğer filozofların hepsi tarih ve felsefeyi birleştirilerek belirli konular üzerinde somut analizler ve düşünce vakalarını incelemişlerdir. 20. ve 21.yüzyıllardan sonra medeniyetler arası etkileşim çalışmaları Çinliler açısından oldukça merak duyulan konuların başında gelmektedir. Bu alanda Çin’de birçok çalışmalar yapılmaktadır (Peng, 2002: 3). 20. yüzyılda dünyanın çehresini değiştiren beş büyük tarihi olay yaşanmıştır. Bunlar:

1: Sıcak ve soğuk dediğimiz I ve II dünya savaşları.

2: Dünya sömürge ve imparatorluk yönetimlerinin parçalanması ve ulusal bağımsız devletlerin kurulması.

3; Sosyalizmin gelişimi.

4; Dünya modernleşmesinin yeni tarihsel süreci.

5; Küreselleşme, enformasyon, modern teknoloji ve bilgi ekonomi evrimi. Bu beş tarihi olayın etkisi 21. yüzyılda devam etmektedir. Bu beş önemli gelişmede medeniyetler arası etkileşim oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Bu şartlar altında ülkemiz (Çin) 21. yüzyılda medeniyetler arası iletişim çalışmaları üzerine yapılacak çalışmalar oldukça önem arz etmektedir (Peng, 2001; 6). Bunları düşünce yönüyle özetlemek gerekirse; “düşünce kaynağı aslında bu fikirlerin üst ideolojisini” oluşturmaktadır. Tarih boyunca iletişim ve düşünce insanlık tarihi açısından maddi ve manevi hayatta etkisi-rolü büyük olmuştur. İletişim, medeniyetler arası münasebet ve insanlık

tarisinin gelişiminde itici bir güce sahiptir. Sosyal ilerlemesinin ölçüsü ve insan medeniyetinin gelişiminde olmazsa olmaz temel ilkesidir. (Peng, 2001; 7).

Maddi iletişim; insanın zengin ve medeni yaşamının gelişmesini sağlar. Manevi iletişim ise: insanın düşünce ideolojisini ve medeni dünyasını yüceltir. Kuramsal iletişim; insanların sosyal uygarlık normlarının gelişmesine teşvik eder. Ekolojik uygarlık; İnsan ve doğa arasındaki uyum birliğini geliştirerek sürdürülebilir kılar (Peng, 2002; 8). Yazar hakkında şu önemli bilgiyi de belirtmek gerekir: yazarın çalışmaları Çin içerisinde komünist üyelerin yetişmesinde kullanılan en önemli eğitim kitapları arasında yer almaktadır. 2022-2023 yılları arasında komünist parti (ÇKP) medeniyetler arası etkileşim adı altında akademik toplantılar ve uluslararası toplantılar düzenleyerek “medeniyet ve etkileşim” söylemi gelişen Çin’in dış dünya ile buluşmasını sağlayan ana başlığı haline getirmiştir. Yazar kitabında Yunan filozofları hakkında şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştır. Antik çağdan beri Yunan filozoflar ve Batılı ülkeler kendileri dışındaki ırkları “barbarlar dünyası” olarak adlandırmışlardır. Kendilerini üstün ırk ve Dünya’nın efendisi olarak ilan ederek hegemonik düşünce içerisinde kitle toplumların derin psikolojilerinde sonraki nesilleri siyasi ve kültürel bağlamda iletişimlerini etkilemeyi başarmışlardır. Bu durum Avrupa merkezilik, hegemonya, ırk ayrımcılığı, bölgesel önyargı gibi diğer kara lekelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Peng, 2002; 10).

Dünya’da ticaret eskiden beri var olan bir eylemdir. Ticaretle kurulan sosyal ilişkiler ancak iletişimle sürdürülebilir. Ticaret sürecinde yapılan alışveriş toplumun gelişmesine, uygar iletişimin ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Bunun en iyi örneğini İpek Yolu Ticaretinde görebiliriz. Aslında din, ırk, renk, coğrafya fark etmeksizin insanların doğasında sanata, müziğe, estetiğe karşı ortak bir iletişim ve duygu ilişkisi vardır. Bu yönüyle “sanat insanlar arasındaki ortak duyguyu çağrıştıran bir iletişim aracıdır” (Peng, 2002; 16-17). Medeniyet ve ekonomi arasındaki bağ şu sözlerle özetlenmiştir; Kültürel ilerleme olmadan hızlı gelişen ekonomi yalnızca zenginliğin ekonomisidir. Ülkenin kültürel ve manevi inşasında ekonomi kadar kültür de önemlidir. Kalkınma kültür kavramıyla tanımlanabilir, refah ve kalkınmanın yüksek hedefi kültürdür. Medeniyet kavramı tamamıyla maddi konfor ölçüğünden kurtulmalıdır. Medeniyet kavramı daima manevi değerleri çağrıştırmalıdır (Peng, 2002; 49).

Bu değerli kitapta yazar; Batı kültüründeki inançların Çin kültürüyle oldukça bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Çin’de geleneksel inançlar arasında yer alan Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm gibi inançlar Çinlilere göre yaşam ve mutluluğun ilkesidir. Aynı zamanda birçoğuna göre inanç sayılmaktadır. Bunların yanında İslam, Hristiyanlık, Yahudilik gibi inançlarda mevcuttur. 56 farklı milletin mensup olduğu Çin’de inançlar farklılık göstermektedir. Bu kitapta geleneksel Çin düşünce ekol konuları ele alınarak Batı düşünce ekolleriyle karşılatılmış, inancın toplum üzerindeki etkileri, iletişimin kitleler arasındaki rolü Toybee ve diğer filozoflar gibi tarih ve felsefe bir araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır. Yazar: Budizm’in ilk Hindistan’dan Çin’e yayıldığını aktarmaktadır. Çin içerisinde farklı mezheplere bölündüğünü ve sonra Kore yarım adası, Japonya, Vietnam gibi Asya ülkelerine yayıldığını düşünmektedir. Özetle din ve kültür konuları insan zihninde yatan derin sırları aramaktan geçmektedir (Peng, 2002; 25). Din ve kültür ilişkisi iletişimde insana değer vermeyi etkileşimi, duyguyu, ahlaklı birey olmanın rolünü hatırlatmaktadır. Mo zi (墨子) Mo ekolünün kurucusudur, Mo ekolü Batı dünyasında Mohizm adıyla anılmaktadır. Bu düşünceye göre “başkalarına saygı gösterirsen saygı görürsün, fayda sağlarsan fayda görürsün, kötülük edersen kötülük bulursun, zarar verirsen zarar görürsün” mantığıyla bir işlevselliğe sahiptir (Peng, 2002; 29). Yazar kitabın otuz beşinci sayfasında çok kültürlük ve farkındalık hakkında şu uyarıda bulunmaktadır. “kültürel olarak dışa açıklık iyidir, fakat kendi kimliğini unutacak kadar abartmak öz kimliği tehdit eder ve kültürel yaşamı sürdürülemez hale getirir”.

Yazar, Alman sosyalist ve filozoflarından Friedrich Engels’e atıfta bulunarak komünist düşüncelerin insanlık tarihi, evren ve insan ilişkileri, kültürel birikimlere olan etkileri gibi konuları ele almıştır. Bu düşüncelerden yola çıkarak geleneksel Çin düşünce fikir çatışmalarını incelenmiştir (Peng, 2002; 131). Çin’de yayınlanan diğer eserlere göre oldukça entelektüel bir akademik çalışma ortaya çıkartılmıştır. Yazara göre: “Tarihte kalan eski olayları tekrar etmenin hiçbir faydasının olmadığını, tarihten ders alarak günümüz ihtiyaçlarına göre alternatif uygun fikir ve düşüncelerin üretilmesi gerektiği vurgulamıştır. Filozof ve sosyalistlerin düşünceleri Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm gibi düşünce ve inançlarla karşılaştırılarak akılcı ve ortak noktada buluşma fikrini savunmaktadır (Peng, 2002;141). Kitapta Afganistan-Çin ikili ilişkilerine ve tarih boyunca Budizm gelişmelerine 120 sayfa yer vermiştir. Özellikle Afganistan’da yaşayan milletlilerin Budizm inancından etkilendiğini ön görmektedir. İlerleyen sayfalarda uzunca

Çin-İran ilişkilerine ayrı bir başlıkta değerlendirerek İran'ın ipek yolunda batıya acılan kapı olarak adlandırmıştır. Bunun nedeni Çin'de büyük buluşlar olarak adlandırılan “ barut, kâğıt, pusula, mürekkep, porselen, ipek böceği gibi birçok yeniliklerin İran'dan Batı'ya yayıldığını aktarmaktadır. Doğu Roma imparatoru Didius Julianus'un Çin'e gelmek için İranlı keşişlerden yardım istediği, bu sayede Çin'e gelmeyi başardığı aktarılmaktadır. Bu gelişmeler neticesinde Roma ipek böceği, pusula, porselen, barut, kâğıt gibi icat ve yenilikleri tarihi ipek yolu vesilesiyle Çin den İran'a sonra da Doğu Roma ve Avrupa'ya yayıldığı vurgulamaktadır. İpek yolu sadece ülkeleri coğrafi ve ticari olarak birbirine bağlamıyor, aynı zamanda kültürel ve medeniyet yönüyle de Doğu'yu ve Batı'yı birbirine bağlayan gönül köprüsü görevini üsleniyor”. İranlılar hakkında eski inançlardan Zerdüştlük inancıyla ilgili olarak geleneksel Çin inançlarıyla olan benzerlik ilişkilerine dikkat çekilmiş, tek tanrı ortak düşünce ve ibadet uygulamalarındaki ortak yönlere vurgu yapılmıştır. (Peng, 2002; 246-273).

Yazara göre: Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet yönüyle küreselleşmiş ve uygar bir ülkedir. Bu alanda münasebetlerin incelenmesi yönüyle eşsiz bir araştırma alanıdır (Peng, 2002; 377). Prof.Dr. Peng Shu Zhi 2000 yılında Çin'in Xi'an şehrine gelen Türkiye Kültür ve Bakan'ın katıldığı toplantıda bakan beyin şu sözlerinden çok etkilendiğini ifade etmektedir “dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur” atalarımız geçmişte bu kadim şehirden başlamak suretiyle İpek Yolu vesilesiyle son durak İstanbul'a kadar yolculuk yapmışlardır. 2000 yılında başkan Jiang Ze Min ve Başkan Demirel arasında görüşmeler gerçekleştirildi. Bu görüşmelerden sonra iki devlet arasında siyasi ilişkiler, kültür ve eğitim alanında iş birlikleri hız kazandı. Bölgesel barış ve uluslararası terörle mücadele konuları üzerine karşılıklı istişareler yapılarak ortak fikirlerde anlaşıldı (Peng, 2002; 379). Bu gelişmeler neticesinde karşılıklı olarak akademik araştırmalar da hız kazandı. Çin tarihinde yer alan Türk tarihi, Türkler açısından oldukça önemli çalışmalar ortaya çıkartılmıştır.

Kitabın her bölümü birer makale nihayetinde değerlendirilmiştir. Bunlar; Arap-Çin ilişkileri, Çin-Ortadoğu medeniyet ilişkileri, Yahudiler, Japonya, Doğu Asya çalışmaları gibi birçok başlıkta tarih, din ve bölgesel sorunlar farklı bilim dalları ve araştırma yöntemlerinden faydalanılarak eşsiz bir akademik çalışma ortaya çıkartılmıştır. Kitabın özel not kısmında “Bu bilim ve araştırma yöntemini kullanarak tarih konularını araştırmayı Josep Needham'

dan esinlendim. İletişim ve medeniyet teorisi üzerine yoğunlaştım, gelişmeleri analiz ederek bütün birikimimi bu kitapta topladım” notu düşünülmüştür. 91 yaşındaki profesör uzun yıllar Northwest Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Merkezi başkanlığı görevini üstlenirken Çin-Türkiye siyasi ilişkilerinin gelişmelerine de şahitlik etmiştir. Uluslararası toplantılarda birçok Türk bakan ve bürokratlarla tanışma imkânı olmuştur. 1998 yılında Süleyman Demirel heyetine, 2009 yılında Abdullah Gül’e eşlik ederek Northwest Üniversitesinde ekonomi alanında Abdullah Gül’e konferans’a binaen fahri doktora unvanı verilmiştir. Bu nedenle Prof. Dr. Peng Shu Ji’ nin yapmış olduğu çalışmalar ve şahsiyeti ülkemiz nezdimizde oldukça kıymetlidir.

KAYNAKÇA

Peng Shu Zhi / 彭树智 (2002), “Medeniyetler Arası Etkileşim Teorisi” / 文明交往论, Çin Halk Cumhuriyeti Shaanxi Eyaleti Halk Matbaası / 中华人民共和国 陕西人民出版社.